

Ключови компетенции на децата от подготвителната група.

проф. д-р Тиха Делчева, ТрУ- Стара Загора

Ключови думи: компетентност, компетенции, ключови и диференцирани компетенции, развитие, УЦЖ.

Дефинирането в Европейската референтна рамка за УЦЖ на новите компетенции на подрастващите, предполага те да са в резултат от учебно- възпитателния процес още от най ранното детство

Ключовите компетенции са важен фактор за усъвършенстване на личностното развитие на децата, за повишаване на тяхната мобилност и мотивация, те са израз на степента на адаптивността им спрямо проблемите в дадена ситуация, към изискванията на училището.

Цел на настоящото изследване е извеждане на специфичните характеристики на ключовите компетенции на децата, постъпващи в първи клас.

Задачите са :

- теоретично изясняване на същността на понятията компетентност и компетенции, видовете компетенции
- определяне на концептуалната основа на ключовите компетенции на децата- бъдещи първокласници
- конкретизиране на съдържанието на ключовите компетенции за децата- бъдещи първокласници.

Компетентността е базово психично образование, комбинация от знания, умения, оценъчни отношения, способности и нагласи, което има причинно, предопределящо отношение към ефективно и съответстващо на конкретни изисквания действие, решение или поведение в определени ситуации на основата на дадени критерии.

Компетентният човек може” гъвкаво и адаптивно да използва своите знания умения, нагласи, за да преследва личните си цели- той знае ограниченията си и избира / оформя/ среда, в

която може да действа компетентно и да се чувства ефективен.”/3 стр. 287/

Компетентността осигурява постигането на по- висока степен на свързаност между индивидуалния опит и социалните цели на личността.

Същността на компетентността предполага в нейната структура три компонента: **познавателен**, който е свързан със знанията и умения в дадена област; **рефлексивен**, който включва от една страна вътрешното отражение на условията в дадена ситуация, от друга представата за себе си и своите възможности и от трета отношението между тях. От това съотношение се получават субективните критерии за ефективността на собствените действия/ чувство за възможности, за собствена ценност, за ефективност/. Третият компонент е **стимулативния** , който е свързан с особеностите на осъществяваното действие, решение или поведение в конкретна ситуация.

В този контекст компетентността може да се определи като интегрално преносимо образувание от знания, умения, способности ,нагласи и оценъчни отношения на личността, което е структурирано йерархично: ключови компетенции/базови, основни/и специфични, диференцирани компетенции.

Тя е израз на способността на личността да съчетава по самостоятелен начин в разнообразен контекст различните ключови и специфични компетенции. Проявата на самостоятелност в действията и поведението на личността дава основата за различаване на различните нива на компетентност- високо, средно и ниско.

Ключовите компетенции според УЦЖ са “съвкупността от основни знания, умения и нагласи, подкрепящи професионалната и социално- личностна реализация и интеграция на човек”./4 стр. 24/.

Ключовите компетенции са знания и умения, нагласи и оценъчни отношения ,без които не е възможно

осъществяването на дадена дейност, поведение, решение. Те имат значителна продължителност и осигуряват варианти на адаптивно поведение, действие или решение в различни ситуации

Чрез ключовите компетенции се осъществява взаимовръзка между:

-индивидуалните компетенции/ индивидуалния опит/ на личността

-институционалните компетенции т.е, тези, които са включени в образователната стратегия на МОНМ,и ДООИ.

-индивидуалните цели/ т .е, на отделната личност/ и на обществените цели, които са определени в закона за Народната просвета и в учебните планове и програми

Специфичните, диференцирани компетенции са свързани със знания, умения,нагласи и оценъчни отношения на личността за определена сфера. Те осигуряват по- високи постижения, позволяват да се различават високите от средните постижения, по- добрите от по- малко добрите Те са предпоставка за качеството,прецизността на резултатите в дадена област

Между ключовите компетенции и специфичните компетенции има динамични отношения , които обуславят взаимопреходи едни в други и съответстващи трансформации в конкретното им съдържание.В зависимост от условията връзката между видовете компетенции се променя , преструктурира се съотношението между тях, като в същото време се образува сложно многоизмеримо , многоуровнево и винаги подвижно образование – компетентност.Разликата между тях е в предметното им съдържание и в различните им функционални роли, в които те в даден контекст встъпват.Преминавайки от едно функционално ниво в друго, включвайки своето предметно съдържание в други предметно-смысловни контексти, компетенциите могат да се изменят по отношение на своята структура и по отношение на своето съдържание. Това зависи от тази по- висока форма на дейност,

проблемност и поведение , в които е включена компетенцията, в контекста на които тя се осъществява.

Ключовите компетенции на децата, постъпващи в първи клас са изведени на основата на компетенциите в концептуалната Европейска рамка за учене през целия живот ,на Националната стратегия за учене през целия живот /2008-2013г/,въз основа на ДОИ, на централните психически новообразувания през предучилищна възраст /преднамереност в действията и поведението на децата;владееене на способности и средства за действия и поведение;отчитане на позицията на другите/.

Тези общи постановки са в основата на извеждане на **ключовите компетенции на децата, постъпващи в първи клас:**

1- практическо владееене на българския език в съответствие с нормите на книжовния език; възприемане, анализиране и изразяване на факти ,мисли и чувства в устна форма/слушане и говорене/;общуване в подходяща форма в социален и културен контекст- в семейството, детската градина и на обществени места.

2- начално ориентиране и владееене на практическа основа на чужд език, разбиране и изразяване на факти, мисли и чувства в устна форма/ слушане и говорене/в разнообразен социален и културен контекст- в детската градина, в семейството и на обществени места.

3 – владееене на обща система от елементарни знания за обекти от живата и нежива природа,за техните признаци и свойства, за природни явления и закономерности,за начини и норми на поведение в природната среда.

4-възприемане и разбиране на връзки и зависимости между:

- форма и функция; причина и следствие; цяло и части;общо и конкретно;смисловата страна на знака и символа и тяхното обозначение

- количествени, пространствени и времеви отношения в околната среда

- думите, чувствата и езика на тялото, емоционалното състояние и поведение.

5- умения за учене- активно познавателно и емоционално отношение към учебната дейност; умения за планиране и целенасочено изпълняване на учебни задачи, учебни действия; проява на самостоятелност и инициативност, самоконтрол и самооценка на собствената си учебна дейност.

6- владеене на основни умения за култура на поведение, за общуване и сътрудничество с възрастни и връстници, за съобразяване с потребностите на другите; за анализиране на причините за конфликтна ситуация от различни позиции; умения за взаимодействие с материалната среда, за безопасно поведение и осигуряващи сигурността му в нея; за здравно- хигиенна и двигателна активност

7- умения за ориентиране в общочовешки културни ценности, за творческо представяне на идеи, преживявания с помощта на различни средства: езика на тялото, вербално, чрез художествено- естетическите дейности и музиката.

8 – осъзнаване на мястото си сред детската група и семейството, проявяване на претенции за признание от другите; контролира, оценява и предвижда последствията и резултата от свои и на другите действия и поведение, на начина за тяхното изпълнение, съобразно общоприети норми и правила; учи се от минал опит- свой и на другите.

9- има познания и самооценка за себе си, налице е стремеж за самоутвърждаване сред другите, ефективно управление на емоциите – саморефлексия като основа за разбиране и на другите; поема отговорност за собствените си действия – позитивни или негативни, проявява инициативност и стремеж към самостоятелност, към спестовност и икономичност в приложно-практически план

Нивото на компетенции може да е с различен характер. Повърхностните компетенции/ знания, умения и навици/ се формират, развиват и оценяват сравнително по- бързо и лесно. Дълбоките компетенции/ мотиви, личностни свойства/ се

оценяват и развиват по- трудно и по- продължително време. Компетенциите на основата на Аз- концепцията-нагласите и ценностите се развиват сравнително най- бавно и изискват много повече усилия и време.

Изводи:

1 Изясняването на същността на понятията компетентност и компетенции е основа за тяхното конкретизиране за децата постъпващи в първи клас.

2 Познаването на видовете компетенции –ключови и диференцирани, на взаимната им връзка, предполага по-точното определяне на тяхното съдържание.

3 Ключовите компетенции за децата постъпващи в първи клас общо могат да се обединят около следните 3 вида: интерактивност, социалност и самостоятелност.

4 Конкретизирането на съдържанието на двата вида компетенции- ключови и диференцирани, са основа за неговото конкретизиране и интегриране във всички направления, за разработването на качествени и ефективни програми и учебни помагала за възпитателно – образователния процес в детската градина.

Литература

1 Европа 2020. Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Европейска комисия, Брюксел, 2010

2 Ключови компетентности. Европейска референтна рамка. МОН, С., 2007

3 Людмила Андреева, „Социално познание. Социално познание и междуличностно взаимодействие”, С. 1998г

4 Национална стратегия за учене през целия живот/УЦЖ/за периода 2008-2013 година.